

MEGATRENDY V PROGNOZE 21. STOROČIA

František Murgaš*

FRIEDMAN G: *The next 100 years A Forecast for the 21st Century.* Doubleday, New York 2009. Slovenské vydanie Nasledujúcich 100 rokov. Prognóza na 21. storočie. IKAR, Bratislava, 2009. 295 s. ISBN 978-80-551-2041-6.

Myslím, že každý akademicky alebo vedecky pôsobiaci človek na Slovensku si už natoľko zvykol, že publikácie svetových autorov vychádzajú v češtine, že existencia slovenského prekladu prekvapí. K takýmto prekvapeniam patrí aj kniha **Georgea Friedmana**¹.

Autor vo svojom prístupe vychádza z *hľadania poriadku v chaose dejín* (s. 11) a z analýzy vývoja 20. storočia. V geopolitike považuje za najdôležitejšie nezamýšľané dôsledky. Autor predikuje vývoj v 21. storočí, pričom predpokladá, že sa v jednotlivostiach bude myliť. Cieľ však vidí v určení hlavných tendencií – geopolitických, technologických, demografických, kultúrnych alebo vojenských. Za „pridanú hodnotu“ práce možno považovať identifikáciu megatrendov. Prvým, a z civilizačného aspektu základným, je *chápanie 21. storočia ako amerického storočia, znamenajúceho začiatok amerického veku, ktorý prišiel po päťsto rokoch európskeho veku* (s. 27). Logickou druhou stranou tejto mince je úpadok postavenia Európy, ktorý začal v 80. rokoch minulého storočia, kedy transtichomorský obchod (v podstate medzi USA a ázijskými krajinami) sa vyrovnal transatlantickému. *Marginalizácia postavenia Európskej únie ako*

* RNDr. František Murgaš, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Fakulte sociálno-ekonomických vzťahov Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka, fmtren@gmail.com.

¹ Autor v roku 1996 založil súkromnú spravodajskú agentúru *Stratfor* (STRATegic FORecasting), poskytujúcu geopolitické analýzy a prognózy vládam a podnikateľským subjektom. Spoločnosť každých päť rokov vypracováva prognózy, prvou bola Stratfor 1995-2000 Decade Forecast, nasledovali prognózy na roky 2000-2010 a 2005-2015. V januári 2010 Stratfor publikoval prognózu na roky 2010 – 2020. Friedman okrem toho pravidelne komentuje vývoj na medzinárodnej scéne. V čase písania recenzie napr. v *Geopolitical Intelligence Report* s dátumom 22. 2. 2010 komentoval zavraždenie lídra Hamasu v Dubaji.

hospodársko-politického zoskupenia v podobe temer jej úplnej ignorácie je pravdepodobne najväčším prevrpením **Friedmanovej** predikcie 21. storočia.

Druhým megatrendom je identifikácia krajín ako súperov USA. Má podobu prevrpeného konštatovania (a zdôvodnenia), prečo týmito krajinami nebudú Rusko a Čína, a zároveň zdôvodnenia, prečo súpermi budú Japonsko, Turecko a Poľsko. Medzi týmito krajinami a USA dôjde podľa autora recenzovaného diela k stretu, čo môže vyústiť do celosvetovej vojny.

Sám autor za najdôležitejší faktor 21. storočia považuje koniec populačnej explózie (s. 21). Môžeme to označiť za tretí megatrend. Prejaví sa prudkým poklesom obyvateľstva v krajinách Severu² v polovici storočia a znížením pôrodnosti v krajinách Juhu na jeho konci.

Práca má trinásť kapitol. V prvej s názvom *Úsvit amerického veku* Friedman označuje postavenie USA (v roku 2007) ako ekonomicky a vojensky najvyspelejšej krajiny sveta.³ Dejiny civilizácií autor člení na tri obdobia: fázu barbarstva (v ktorej bola Európa ešte v 16. storočí), fázu civilizácie (v ktorej bola Európa v 18. a 19. storočí) a fázu úpadku (v ktorej bola Európa v 20.). Spojené štáty, ktoré vstúpili do amerického veku v roku 1991 po rozpade Sovietskeho zväzu, sú podľa autora vo fáze barbarstva.

Druhá kapitola má názov *Zemetrasenie nazývané americko-džihádska vojna*. Autor sa domnieva, že konflikt vyprovokovaný útokom z 11. septembra 2001 napriek významu, ktorý sa mu pripisuje v súčasnosti, nebude mať dlhé trvanie a skončí v prvom dvadsaťročí 21. storočia. Al Káida nemohla dosiahnuť svoj cieľ, ktorým bol pád proamerických režimov v Egypte, Saudskej Arábii, Pakistane a Indonézii. Moslimský svet, rozdelený už viac ako tisíc rokov, bude v 21. storočí rozdelený ešte viac a na tom nič nezmení ani možná porážka USA v Iraku alebo Afganistane.

V tretej kapitole *Kultúrne vojny, populačná explózia a počítače* sa zakladateľ Stratforu venuje kultúrnej vojne s rodinou ako jej bojiskom. Tradičnú rodinu a postavenie ženy v nej chápe vo svetle, ako konštatuje, tradičného katolicizmu, fundamentalistického protestantizmu, ortodoxného judaizmu a rôznych vetiev budhizmu, s čím nemožno súhlasiť. Veta „Ženy,

² Označenia Sever a Juh používame nie v zmysle geografickej polohy ale na označenie vyspelosti resp. nerozvinutosti krajiny. Preto napr. Austráliu zaraďujeme do Severu, kým napr. Nepál do Juhu.

³ V roku 2009 podľa CIA World Factbook bol HDP USA v parite kúpnej sily 14 250 mld. USD, čo bolo viac ako Čína (8 767 mld. USD) a Japonsko (4 141 mld. USD) spolu.

ktoré vychádzajú z domu von, vzbudzujú mimomannželskú sexualitu už len tým, že sú mimo domu“ (s. 66) je minimálne v kresťanskom prostredí absurdná. Kultúrna vojna sa bude stupňovať a tradicionalisti podľa **Friedmana** prehrajú. Očakávanie takéhoto vývoja je v protiklade s oživením náboženského života vo svetových náboženstvách (kresťanstvo, judaizmus, islam, budhizmus, hinduizmus), pre ktoré sa vžilo označenie francúzskeho sociológa **Gillesa Kepela** *La revanche de Dieu* (Božia pomsta) (Kepel, 1996). Autor ďalej očakáva v prvej polovici 21. storočia intenzívny náboženský konflikt (s. 82) a prehru tradicionalistov.

Veľký význam pripisuje autor fenoménu výpočtovej techniky. Počítače považuje za stelesnenie pragmatizmu, pričom tento je podstatou americkej kultúry a jej filozofiou.

Vo štvrtej kapitole *Nové zlomové línie* **Friedman** použil geologickú terminológiu pre identifikáciu piatich oblastí s potenciálom konfliktov. Za prvú považuje Tichomorskú panvu s Čínou a Japonskom ako významnými ázijskými veľmocami. Rast ich ekonomickej váhy nebol sprevádzaný rastom ich vojenskej sily. Pravdepodobnosť konfrontácie týkajúca sa morských trás bude rásť s cenou ropy. Druhou oblasťou je Eurázia s Ruskom ako regionálnou veľmocou. Európa je tretou oblasťou, autor ju nezvykle člení na atlantickú (V. Británia, Írsko, Benelux, Francúzsko, Španielsko, Portugalsko), strednú (Škandinávia, Nemecko, Švajčiarsko, Taliansko a východnú (Poľsko, Česká republika, Slovensko, Rakúsko, Maďarsko, štáty bývalej Juhoslávie, Rumunsko a Bulharsko). Pozoruhodná v tomto členení je absencia grécka ako európskej krajiny. Autor nemá o Európe, resp. Európskej únii vysokú mienku. Úniu považuje za schizofrenický útvar (s. 95), ktorý nedosiahol svoj cieľ – federáciu. Štvrtou oblasťou je islamský svet, v ktorom bude hrať kľúčovú úlohu Turecko. Nie je najľudnatejšou moslimskou krajinou ako Indonézia, nie je ani jadrovou veľmocou ako Pakistan, ale má v moslimskom svete najvýkonnejšiu ekonomiku. Piatou, potenciálne konfliktnou oblasťou nie je oblasť ako geografický, ale ako symbolický pojem. Sú nimi mexicko-americké vzťahy v podobe problému nárastu počtu mexických prisťahovalcov žijúcich v amerických štátoch pozdĺž americko-mexickej hranice.

V piatej kapitole *Čína 2020 – papierový tiger* autor zdôrazňuje, že Čína sa skôr ako útočníkom stane obeťou. Konštatovanie vychádza z faktu, že táto krajina bola iba raz dobytá (Mongolmi) a na druhej strane nerozširovala svoje územie expanziou. Po **Maovej** smrti a úspechu reforiem **Teng Siao**

pchinga najskôr v poľnohospodárstve a potom v priemysle nastal v Číne hospodársky vývoj, ktorý nemá vo svete obdoby. Jeho výsledkom je stav, ktorý **Ted Fishman** charakterizuje takto: „Označenie „made in China“ je rovnako univerzálne ako peniaze.“ (Fishman, 2006, s.6) Vývoj v Číne **Friedman** komparuje s vývojom v Japonsku od 80. rokov minulého storočia, pričom sa nelichotivo vyjadruje, že Čína je Japonsko na steroidoch (s. 115). Poznomenáva, že očakávanie nekonečného hospodárskeho rastu krajiny je porušením ekonomických princípov. Pravdepodobným zdrojom problémov sú tiež disparity v podobe obrovskej koncentrácie počtu obyvateľov a hospodárskej aktivity do jednej tretiny územia na východe, pričom ostávajúce dve tretiny sú riedko osídlené a hospodársky zaostalé. Politika jedného dieťaťa predstavuje pre čínsku spoločnosť sociálnu časovanú bombu.

Šiesta kapitola *Rusko 2020 – druhé kolo* identifikuje hlavné problémy Ruska: veľkosť, slabá infraštruktúra, demografické problémy a prioritá vývozu surovín namiesto rozvoja priemyslu, charakteristická pre krajiny Juhu. Autor udáva očakávaný pokles počtu obyvateľov Ruskej federácie zo 145 miliónov na 90 – 125 miliónov v roku 2050⁴. Zároveň však krajina nikdy neprestala rozvíjať vyspelé vojenské technológie a od začiatku milénia sa jeho armáda dostáva opäť na vysokú úroveň.

V siedmej kapitole *Americká moc a kríza okolo roku 2030* **Friedman** vychádza z faktu päťdesiatročnej periodicity hospodárskej krízy v USA, pričom v čase písania knihy boli uprostred piateho cyklu, ktorý začal zvolením **Reagana** v roku 1980. Druhým významným predpokladom je očakávaný vek odchodu do dôchodku 70 rokov a okolo roku 2030 nedostatok pracovných síl. USA budú tento problém musieť riešiť legalizáciou zvýšenej imigrácie. *Pokles počtu obyvateľstva v krajinách Severu a jeho riešenie v podobe súťaže o zlákanie prisťahovalcov považujeme za štvrtý megatrend.*

Ôsma kapitola s názvom *Obdobie pylliactva* predikuje rozpad Ruskej federácie. Okrajové regióny od Karélie na severe po Čečensko na juhu a možno aj Ďaleký východ sa odtrhnú, čím celá Eurázia na východ od Karpát upadne do chaosu a hranice stratia význam (s. 161). Chaos postihne

⁴ World Population Prospects: The 2008 Revision udáva počet obyvateľov Ruska v roku 2050 116 mil. Domnievam sa, že ešte závažnejší ako demografický pokles je problém sociálnej implózie Ruska v podobe rozpadu rodín, alkoholizmu, rozšírenia drog a ostatných javov sociálnej patológie.

aj Čínu. Z tohto vývoja bude ťažiť Japonsko, Turecko a Poľsko s Maďarskom, Rumunskom a pobaltskými štátmi. Východná Európa sa podľa **Friedmana** stane najdynamickejším európskym regiónom, Francúzsko a Nemecko na konci tridsiatych rokov 21. storočia budú žiť už len spomienkami na predchádzajúcu slávu. Zároveň okolo roku 2030 sa zjednotia oba kórejské štáty.

V deviatej kapitole *Štyridsiate roky – predohra vojny* autor popisuje stav pred vypuknutím vojny. USA, prežívajúce obdobie prosperity, budú v narastajúcom napätí s niekoľkými krajinami resp. s ich zoskupeniami. Na ich čele bude Japonsko, čoraz viac sa presadzujúce v západnom Tichomorí. Ďalej to bude Turecko ovládajúce Balkán, východné Stredomorie, Egypt, Červené more a Perzský záliv. Zvláštnu úlohu bude hrať blok krajín od Poľska, ktoré bude na jeho čele po Slovinsko a Chorvátsko na juhu. USA ho budú podporovať, rovnako ako Indiu, Čínu a zjednotenú Kóreu. Pozoruhodné je, že v tejto kapitole (v podstate to platí pre celú publikáciu) popisujúcej mimoriadne závažné skutočnosti, nie je ani jednou vetou uvedená existencia Európskej únie alebo NATO, rovnako ako autor nepíše o Veľkej Británii, Francúzsku, Taliansku alebo Španielsku. Úlohu pripisuje iba Nemecku.

Desiata kapitola má názov *Vojnové plány*. **Friedman** v polovici 21. storočia očakáva stret záujmov koalície Japonska a Turecka so záujmami USA. Japonsko a Turecko sa budú cítiť byť USA tak ohrozené, že začnú obrannú vojnu. Kľúčovým faktorom vedenia vojny v 21. storočí bude presnosť, kľúčovou zbraňou nadzvukové lietadlo bez ľudskej posádky, vojna sa stane vesmírnou vojnou.

V jedenástej kapitole *Scenár svetovej vojny* pôsobí údaj o čase vypuknutia vojny 24.11. 2050 o 17.00 (s. 227) úsmevne, **Friedman** však (ako napokon v celej knihe) usiluje o hľadanie analógií. Uvedený dátum bude Dňom vďakyvzdania, čo je v USA významný sviatok stretávania sa celej rodiny. „*Nikto (v tento deň) vo Washingtone nebude očakávať problémy,*“ píše autor. Japonci využijú moment prekvapenia, tak ako ho využili počas II. svetovej vojny pri útoku na Pearl Harbour. Analógie budú predchádzať aj samotnému útoku. „*V Ženeve prebehne mierová konferencia (Ved' kde inde by sa už taká konferencia mala konať?)*“ pýta sa autor sarkasticky). Japonci nezaútočia na civilné ciele, pretože budú chcieť uzavrieť s USA dohodu, ktorá by po obrovských civilných stratách Američanov nebola možná. K útoku sa pripoja Turci a USA a ich partneri –

blok východoeurópskych krajín na čele s Poľskom, India a ďalšie spriatelnené štáty budú vojensky zničené. Nás by malo zaujímať, že Slovensko bude obsadené Tureckom, rovnako ako celý Balkán a Maďarsko. K tureckej invázii sa pripojí aj Nemecko. Pre výsledok vojny bude rozhodujúce výrazné oslabenie japonských a tureckých špiónážnych systémov Američanmi a predovšetkým vesmírny systém generovanie elektrickej energie, pomocou ktorého Američania zničia tureckú armádu v Európe a japonskú v Číne. Výsledkom vojny, v ktorej padne približne pol milióna ľudí, predovšetkým v Európe bude, že USA stratia najmenej a získajú najviac. Víťazi celkom nevyhrávajú a porazení celkom neprehrajú. Turecko bude musieť ustúpiť z Balkánu, kde menšie štáty stratia zvrchovanosť, Japonsko sa bude musieť stiahnuť z Číny (s. 246).

Dvanásta kapitola s názvom *Zlaté roky šesťdesiate* predikuje vývoj po prvej vesmírnej vojne. USA sa stanú svetovým hegemonom, pričom ich postavenie bude vyplývať z výlučného vojenského ovládania vesmíru. Z vojny bude profitovať konfederácia Poľska, Maďarska a Rumunska, ktorá ovládne prístav Rijeka a v západnom Grécku bude mať vojenské základne, chrániace Jadran pred Tureckom. Nemecko, ako uvádza **Friedman**, bude oslabené, pokorené a podráždené (s. 248). Úpadok západnej Európy bude dovŕšený, nadvláda nad Európou sa presunie na jej východ. Vojna prinesie závažné zmeny v militarizácii vesmíru v podobe rozmiestnenia permanentných vojenských základní. Mimoriadne nákladný vesmírny zbrojný program podnieti rast ekonomiky, takže druhá polovica 21. storočia bude obdobím blahobytu. Autor svoju predikciu v tejto kapitole opiera o dva javy v komunikáciách, ktoré v 20. storočí pretvorili USA – vybudovanie siete diaľnic a internet. Základom geopolitickej moci tejto krajiny sa stane produkcia energie z vesmíru. K závažným zmenám dôjde v civilizačnom kontexte. Rast priemernej dĺžky života a obmedzenie geneticky podmienených chorôb spolu so znižovaním pôrodnosti v krajinách Juhu vyvolajú závažné demografické zmeny. Nositelia tradičných hodnôt v USA a Európe zaznamenajú debakel, rozklad tradičných hodnôt sa prenesie do celého sveta. *Víťazstvo liberalizmu nad konzervatívnymi, spravidla náboženskými hodnotami, prelievajúce sa z USA a Európy do celého sveta možno označiť za piaty megatrend*. Zlatý vek bude trvať minimálne do roku 2070.

V poslednej, trinástej kapitole *2080: USA, Mexiko a zápas o celosvetové jadro* autor očakáva vo vzťahu k USA výrazné posilnenie

pozícií Mexika. Vyplývať bude nielen z rastu mexickej ekonomiky, ale najmä z faktu mexickej migrácie líšiacej sa od všetkých migračných vln. Kým v celých dejinách USA imigranti v druhej generácii opúšťali getá a rozptyľovali sa v majoritnej populácii, Mexičania sa budú usadzovať predovšetkým v pohraničných a s nimi susediacich štátoch USA, kde nadobudnú väčšinu. Kultúrna hranica sa tak na rozdiel od hranice na Rio Grande výrazne posunie na sever. Spojené štáty sa stanú krajinou s dvoma kultúrami, podobne ako Kanada. Vzťahy USA – Mexiko budú smerovať ku konfrontácii, ktorú umocní deportácia miliónov Mexičanov žijúcich v USA na dočasné víza. Federálna vláda povolá na riešenie problému Národnú gardu, guvernéri južných štátov s dominanciou mexického obyvateľstva však odmietnu vydať jej velenie a tým dôjde ku konfrontácii Národnej gardy s armádou.

Fenoménom 21. storočia bude robotizácia, ktorej vývoj **Friedman** odvodzuje od vývoja počítačov alebo internetu v 20. storočí, t. j. vývoja v zbrojnom priemysle, ktorý nájde masové uplatnenie v civilných sektoroch. Masové využitie robotov nastane v 60. rokoch, čo vyvolá dramatický rast nezamestnanosti. Tým sa nedostatok pracovných síl, v 30. rokoch riešený podporou imigrácie, zmení na nadbytok. **Singer** (2009) dáva do súvisu technologický prevrat vo vývoji zbraňových systémov v prvom desaťročí 21. storočia s technologickým prevratom po 1. svetovej vojne v podobe stíhačiek, tankov alebo ponoriek. USA plánujú do roku 2015 nahradiť tretinu výzbroje a vozidiel automatizovanými systémami. Tieto zmeny budú mať ďalekosiahle dôsledky. Roboty nemajú zábrany, ani nepociťujú strach. Verejná mienka, ktorá sa v minulosti podieľala na ukončení vojny vo Vietname a v súčasnosti je proti vojne v Iraku a Afganistane, sa neprejavuje proti nasadzovaniu bezpilotných lietadiel. Je pravdepodobné, že sa nebude prejavovať ani proti robotizácii vojnových operácií.

Existujú názory, že predpovedať vývoj na viac ako tridsať rokov je vedecký nezmysel. **Friedman** si je toho vedomý, jeho z geopolitiky vychádzajúca predikcia však vychádza z vývoja 20. storočia a z analýzy nezamýšľaných dôsledkov, čo ju robí zmysluplnou. Autor konštatuje, že sa zámerne vyhol fenoménu globálneho otepľovania. Domnievam sa, že sa vyhol aj odpovedi na mimoriadne závažnú otázku: čo sa stane, keď rast bohatstva so sprievodnými nárokmi na suroviny v kľúčových krajinách Juhu, ktorými sú Čína, India, Brazília a ďalšie, dosiahne úroveň obvyklú v krajinách Severu na prelome milénii? Názory ekologicky orientovaných

vedcov a aktivistov z aspektu udržateľnosti predpovedajú kolaps planetárneho rozsahu.

V kontexte **Friedmanovej** predikcie je pozoruhodná **Grayova** domnienka. Citovaný autor vyslovuje názor, že Amerika už nie je západnou spoločnosťou, stala sa príkladom postzápadného multikultúrneho štátu, akými sú aj Austrália a Nový Zéland. **Huntington** vo svojej analýze stretu civilizácií v súvislosti so záujmom multikulturalistov zmeniť USA na krajinu nepatriacu do žiadnej civilizácie poznamenáva, že dejiny učia o krátkom trvaní takýchto štátov bez vnútornej súdržnosti.

Za jediný vecný nedostatok recenzovanej publikácie možno považovať chýbajúci menný a vecný register.

Literatúra:

- Current world population* [on line] [cit. 22. 2. 2010] Dostupné na internete: http://www.geohive.com/e_arth/population1.aspx
- FISHMAN, T. C. 2006. *CHINA INC. Jak Čína drtí Ameriku a svět*. Praha: Alfa Publishing, 2006. 278 s. ISBN 80-86851-44-3.
- GRAY, J. 2004 *Marné iluze. Falešné představy globálního kapitalizmu*. Bratislava: Paradigma, 2004. 264 s. ISBN 80-96863-1-3.
- HUNTINGTON, S. 2007. *Střet civilizací* Praha: Rybka Publishers, 2007. 442 s. ISBN 8086182495.
- KEPEL, G. 1996. *Boží pomsta. Křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět*. Brno: Atlantis, 1996. 182 s. ISBN 80-7108-120-5.
- SINGER, P. W. 2009. *Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century*. London: Penguin Books, 2009. 512 p. ISBN 978-1-59420-198-1
- Stratfor. Global intelligence*. [on line] [cit. 20. 2. 2010] Dostupné na internete: <http://www.stratfor.com/>
- The World Factbook Central Intelligence Agency* [on line] [cit. 17. 2. 2010] Dostupné na : internete: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html>
- The World Factbook Central Intelligence Agency - Russia* [on line] [cit. 20. 2. 2010] Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>